

Jos seinät osaisivat puhua

Lähes vuosi sitten joukko suomalaisia ja ruotsalaisia taideopiskelijoita tarttui tilan haasteeseen. Paikkoina olivat Botkyrkan taidehalli ja Keravan taidemuseo Saviolla. Yhteistä niille oli maantieteellinen sijainti puolen tunnin junamatkan päässä pääkaupungista.

Teksti: Lena Séraphin Kuvat: John Håkansson

Lahden ammattikorkeakoulun Taideinstituutin, Kuvataideakatemian, Tukholman Konstfackin ja Kungliga Konsthögskolanin kanssa yhteistyönä syntynyt työpaja- ja näyttelyprojekti ponnisti tilan dramaturgiasta ja sai nimekseen *Jos seinät osaisivat puhua*. Tukholman ja Södertäljen välissä sijaitseva Botkyrkan taidehalli ja Keravan taidemuseo toimivat työhuoneina, pedagogisina ympäristöinä ja tilallisina merkityskeskittiminä.

Molemmat tilat tarjoavat jo itsessään kertomusten raaka-aineita. Tumbassa, kaupungin maahanmuuttajavaltaisessa keskustaaajamassa, ostoskeskuksen yhteydessä sijaitseva Botkyrkan taidehalli on eräänlaisessa solmukohdassa kaupan ja kulttuurin välillä. Rakennuksen pohjakerroksessa on noin kolmekymmentä liikettä ja palvelupistettä, taidemuseon lisäksi yläkerrassa on kirjasto.

Keravan taidemuseolla taas on pitkä historia tehdasrakennuksena. Nokian edeltäjän, kolmekymmentäluvulla Saviolla toimintansa aloittaneen Suomen Gummitehtaan toiminta hiipui 1980-luvulla, ja kymmenisen vuotta myöhemmin sisähuvipuisto Planet FunFun muutti entisen tehtaan viihdekeskukseksi, jossa kuvattiin myös *Gladiattorit*-televisiosarjaa. Nykyään Klondyketaloksi ristitty rakennus kätkee sisälleen myös pienteollisuutta, terveydenhuoltoa ja ravitsemusliikkeitä. Omalla olemassaolollaan se kertoo yhteiskunnan rakennemuutoksista.

Kiertäessämme sisätiloja löysimme vanhoja huvipuiston laitteita ja seinämaalauksia. Tontilla oli myös hylätty uima-allas, joka rakennettiin työläisten virkistystoimintaa varten. Vahvin muutoksen ääni kuuluu hylätyissä ja ränsistyneissä autiotaloissa, jotka muinoin majoittivat tehtaan väkeä.

Työskentely alkoi Ruotsissa tilan merkitsemisellä. Osallistujien piti kuvailla ympäristöään yksinkertaisen luettelon avulla. Listat saattoivat näyttää tältä: lasiovi metallikarmeissa, sanomalehden tallottuja sivuja, tupakantumpeja, litistynyttä purukumia... Harjoitus oli mukaelma ranskalaisen kirjailija **Georges Perecin** vuonna 1975 julkaisemassa "kaupunkikuvauksessa" *Tentative d'épuisement d'un lieu parisien*. Siinä hän tutki, onko arvoista irrotettu kuvaus ja tulkinta ylipäättään mahdollista. Ajatuksena oli ottaa etäisyyttä kerronnallisuudesta ja tarinan tuomasta sisällöstä. Tumbassa laaditut luettelot olivat meille lähtökohta, perusta ja materiaali paikan rajaamalle näyttämölle.

Näyttelijä ja ohjaaja **Juha Hurme** ohjasi ryhmää sekä Botkyrkassa että Keravalla. Mykät noteeraukset aktivoitiin dramatisoimalla ja kirjoittamalla ne tarinaksi. Hurme kehotti opiskelijoita ymppäämään tarinaan ristiriidan, joka veisi kohti muutosta. Paikkaan ja ympäristöön lisättiin toiminta.

Botkyrkassa toimi ohjaajana myös kuvataiteilija **Lisa Torell**. "Kun tila käännetään teatterin kielelle, sen pitäisi toimia näyttämönä, mutta myös lavasteena, statistina, pääosanesittäjänä ja niin edelleen. Myös dramaturgiasta pitää huolehtia. Mitä tapahtuu, missä, miten ja milloin", Torell kuvailee.

"Näyttelyarkkitehtuuri on tärkeää, mutta yhtä tärkeää on ymmärtää, että tilan pysyvyydestä huolimatta sen voi saada muuttumaan, toimimaan puolesta tai vastaan. Läheinen ympäristö ja sen toiminnot vaikuttavat myös tilaan, ja niitä voidaan käyttää hyväksi paikan dramaturgiaa rakennettaessa."

Työpajaa suunniteltaessa kaavailtiin, että myös lähiympäristössä toimivat ja asuvat voitaisiin aktivoida mukaan toimintaan. Tämä osoittautui kuitenkin melkoiseksi haasteeksi. Jos tarinoita olisi

syntynyt eri viiteryhmien (tai eri yleisöjen) kautta, näyttelystä olisi varmasti tullut erilainen.

Projektin aikana näyttelytilaa käsiteltiin siis näyttämöllisenä tapahtuma, joka kytkeytyi itse paikkaan ja sen historiaan. Otimme etäisyyttä näyttelykonventiosta, jossa teokset asettuvat tilaan kysymättä, miten itse tilakokemus vaikuttaa katsojan havaintoihin.

Botkyrkassa ja Keravalla teokset pyrkivät olemaan kuin kitti tilan, paikan, taiteilijan ja kävijän välillä. Monet niistä olivat prosessimaisia aina sulavista voitaloista Tumbasta kerättyyn romuun, jonka kuljetusyhtiö ajoi ensin vahingossa Pariisiin eikä Saviolle, kun näyttely siirtyi Keravan taidemuseoon.

Keravalla kuvataiteilijat **Anna Kindgren** ja **Carina Gunnars** olivat kanssani ohjaamassa opiskelijoiden työskentelyä. "Me 'kuorimme' näyttelytilaa Saviolla. Asetimme siirrettävät väliseinät isoksi rykelmäksi, jotta kuulisimme vanhan kumitehtaan seinien puheen selvemmin ja jotta tekisimme näkyväksi näyttelykonvention - valkoisen kuution", Kindgren ja Gunnars muistelevat jälkeen päin. Heistä teko oli oleellinen osa opetuksen prosessia. Tila antoi kriittisen palautteensa välittömästi, sillä kattoon asennettu kisko ei kestänyt väliseinien rykelmää vaan antoi meidän ymmärtää, että riittävän suuret välimatkat tuovat tilaan tarvittavan tasapainon.

Molemmista paikoista kerättyjen löytötavaroiden esittäminen kertoi alueen historiasta ja nykytilasta, ajasta, joka ei vielä ole kirjautunut osaksi kulttuurihistoriaa. Myös tilojen näyttelyhistoria oli läsnä - erityisesti Ruotsissa, missä näyttely oli heti Kindgrenin ja Gunnarsin kokoaman, Brasilian poliittisesti hankalia arkkitehtuurikysymyksiä käsitelleen *Sambarkitektur*-näyttelyn jälkeen.

"Olimme ohjaajina vain Keravalla, mutta vaikutimme vähän myös siten, että *Sambarkitektur* oli esillä juuri ennen kuin *Jos seinät osaisivat puhua* -näyttely Botkyrkan taidehallissa alkoi. Näimme etuna sen, ettei kaikkea vaihdeta. *Sambarkitektur*-näyttelyssä oli mukana muun muassa matto, joka oli jäänyt sinne sitä edeltäneestä **Lars Traegden** näyttelystä, ja *Jos seinät osaisivat puhua* -näyttelyssä säilytettiin *Sambarkitekturin* rakenteet."

Näyttelyiden ja työpajojen järjestäminen oli yhteistyöprosessi, joka levittäytyi useiden instituutioiden ja taidekoulujen välille. Voisiko taide tulevaisuudessa laajentua vuoropuheluksi juuri paikan ja erilaisten paikallisuuksien kanssa?

"Kyllähän kaupalliset galleriatkin toimivat kohtaamispaikkoina. Siellä tapaavat ne, jotka voivat ja haluavat toimeenpanna taloudellisia tapahtumia - ostaa ja investoida", Kindgren ja Gunnars pohtivat. "Kysymys on siitä, minkä tyyppistä kohtaamispaikkaa peräänkuulutetaan? Olisiko se tasa-arvoinen vai hierarkkinen? Taloudellista arvoa lisäävä vai keskustelua ja merkityksiä rakentava tila?"

Kommunikaation perustana voi olla yksilöllinen kokemus, sillä laajempaa yleisöä on huomattavasti hankalampi niputtaa yhteen pelkän näyttelykokemuksen perusteella. Mutta vaikka luokkayhteiskunnan terminologiaa rapistuu, jakautuminen meihin ja heihin jatkuu yhä. Yhteiskunta näyttäisikin pystyvän jakautumaan erilaisiin alakulttuureihin. Yhteenkuuluvuuden vaatimus tai mahdollisuus aukeaa nähdäkseni juuri näiden alakulttuurien välillä. Taide tai estetiikka voisi olla yksi tällainen yhteenkuuluvuuden ulkoinen signaali.

"Voiko ajatella, että ruohonjuuritasolta nousevat alakulttuurit ovat kuin jonkinlainen näkymättömistä kerroksista koostuva yhteiskunnallinen kakku, jossa eri ilmiöt nousevat pintaan eri aikoina? Terminä alakulttuuri on kuitenkin siitä huono, että se viittaa johonkin näkymättömään, joka myös säilyy näkymättömänä", Kindgren ja Gunnars puntaroivat.

Teoksessaan *Installation Art* **Claire Bishop** esimerkiksi kritisoi relaatioestetiikan käsitteen luonutta ranskalaista **Nicolas Bourriaudia** ja esittää, että kohtaaminen ei ole todellista kohtaamista ellei se jätä näkyviä jälkiä, lausuntoja tai mielipiteitä. Ei riitä, että taiteilija **Rirkit Tiravanijan** tavoin tarjoilee lounasta rajoitetulle kutsuvierasjoukolle.

Voisiko näyttelytila siis tulevaisuudessa saada merkittävän roolin solmukohtana ja

kohtaamispaikkana?

"Paikkasidonnaisten teosten tekeminen on hauskaa ja kiinnostavaa, mutta monesti myös yleisön kannalta vapauttavaa tai opettavaista, jos nyt tätä sanaa haluaa käyttää. Onhan ihmisen helpompi ymmärtää sellaista, mihin hänellä jo ennestään on jonkinlainen suhde", Torell miettii.

"Siksi tällaiset näyttelyt voivat hyvinkin toimia siltana taiteilijan ja katsojan tai instituution ja yleisön välillä. Myös etäisyys taiteen ja siitä käytävien keskustelujen välillä voisi pienentyä ja luoda hyvän pohjan esimerkiksi tietyn instituution, gallerian tai muun kohtaauspaikan uudelle nousulle."

Kirjoittaja on taiteilija ja toimii tuntiopettajana Taideinstituutissa Lahdessa.

Marika Troili

Kungliga konsthögskolan, Tukholma

Taide ei perustu samaan helppoon kaupalliseen sopimukseen, jonka varassa melkein koko yhteiskunta nykyään lepää: tavaroilla käytävässä kaupassa ihmiset kohtaavat myyjinä ja ostajina. Taiteen lähestyminen ei ole yhtä yksinkertaista kuin maitolitrin ostaminen. Botkyrkan taidehallissa halusin antaa alakerran ostoskeskuksessa asioiville syyn pistäytyä kerrosta ylempänä, ja järjestin avajaisiin maitoalennusmyynnin.

Kahden ruokakaupan maitohyllyille, ympäri ostoskeskusta ja metron sisäänkäynnille asettelin julisteita, joissa mainostettiin taidehallissa myytävää alemaitoa. Rajat eri toimintojen välillä löystyivät. Taide muistutti itsestään kylmäkaapissa ja samaan aikaan pieni osa ostoskeskuksesta siirtyi näyttelytilaan.

Keravalla löysin historiaa valkoisten seinien ja kävijöiltä suljettujen ovien takaa. Käytävillä oli jätetty tavaroita, joita ei enää tarvittu, mutta ei myöskään raaskittu heittää pois. Siellä lepäsi kasoittain sanomalehtiä, käytettyjä loisteputkia, puolikas tuolinselkämys, unohdettuja vaatteita, tupakantumppeja, tyhjiä mansikkalaatikoita, mini-tv menneiltä ajoilta. Epäjärjestys oli järjestäytynyt pieneksi asetelmaksi. Löytöni päättyi valokuvasarjaksi siitä, mitä kukaan ei ollut ajatellut esittä.

Lasse Honkonen

Taideinstituutti, Lahden ammattikorkeakoulu

Botkyrkan taidehallissa panin kaksi nurinpäin käännettyä näyttelyseinää nojalleen vasten museon seinää. Ne oli valaistu pehmeillä, sivulta suunnatuilla valoilla, jotka heittivät herkkiä varjoja vanerin pintaan. Esillä oli siis kaunista taidetta.

Teokseni oli kuitenkin taiteen sisäistä kritiikkiä. Kysyin, menenkö museoon vain heijastaakseni omat ajatukseni teoksiin ikään kuin katsoisin peiliin? Kiinnyn siihen, mikä miellyttää ja hyljii sitä, mikä inhottaa. Yhtä hyvin voisin katsella mainoksia tai nurin käännettyjä näyttelyseinää. Kummassakaan tapauksessa ymmärrykseni ei ole vähentynyt eikä lisääntynyt.

Tästä kyynisestä kommentista huolimatta uskon, että kun taide osuu täsmällisesti, se synnyttää oivallusta, joka taas synnyttää ymmärryksen laajenemista.

Anssi Pulkkinen

Kuvataideakatemia, Helsinki

En ajattele teostani kanta-aottavana tai poliittisena siinä mielessä, että olisin sen avulla jotenkin pyrkinyt parantamaan paikallista yhteisöä. Teokseni tuo esiin kaipuun "oikeaan" elämään, pois lähiöstä. Videoteoksessani on kaksi ääripäätä: yksilö joka on juuttunut vangiksi omaan suunnattomuuteensa, ikuiseen odotukseen ja ihmisjoukko joka suuntaa sokeasti sinne, missä ruoho näyttää vihreämmältä. Hetkeksi asetelma hämärtyy, kaikki tapahtuukin tässä ja nyt. Elämä odotellessa.

Minua kiehtoo eri tilojen dramaturgia, se miten tarina näyttäytyy tilassa tai tila muuttuu tarinaksi, se

miten tila voi toimia samanaikaisesti sekä fyysisenä että metaforisena paikkana. Tai miten henkilökohtainen tila näyttäytyy fyysisen tilan kautta. Miten ihminen identifioituu osaksi ympäristöään.

Tämä on tietenkin yhtä olennaista myös katsojan paikkaa miettiessä. Vedetäänkö katsoja keskelle jotakin vai onko katsojan paikka olla ulkopuolinen. Ehkä minun töilleni on ominaista tietty ulkopuolisuuden ja yksinäisyyden tunne, maailman tarkkailu ikään kuin ikkunan lävitse.

Anssi Pulkkinen, still-kuva videoteoksesta Passenger 2007. Kesto

Lise Haurum Christensen

Konstfack, Tukholma

Kirjoitan tiiviitä tekstejä, joita työstän tilalliseen muotoon. Keravalla annoin teokselle *Suomi* kymmenen merkitystä, tein kymmenen lyhyttä - tai lukutavasta riippuen - yhden pitkän runon. Tekstit on kirjoitettu ensin kotikielelläni tanskaksi ja sitten suomennettu. Ne kuvaavat ensivaikutelmia ja tunteitani Suomesta, maasta, jossa en koskaan aiemmin ollut käynyt.

Spontaanisti muutaman päivän kuluessa syntyneet tekstit muovailin valkoisesta cernit-massasta ja ripottelin pitkin näyttelytilaa. Ne riippuivat seinällä, seisoivat lattialla, roikkuivat katosta ja ottivat paikkansa huoneen ylätasanteella. Katsoja saattoi aloittaa tekstien lukemisen mistä kohtaa hyvänsä, kulkea näyttelyn läpi ja rakentaa oman tarinansa.

Jos seinät osaisivat puhua, Keravan taidemuseo 18.11.2007-6.1.2008

Om väggar kunde tala, Botykyrka konsthall 1.9.2007-29.9.2007

Muut osallistujat:

Taideinstituutti, Lahden Ammattikorkeakoulu:

Roope Ahola, Juan Kasari, Saija Kivikangas, Tuomo Nevalainen, Heidi Savilakso, Ona Taskinen

Kuvataideakatemia:

Alma Heikkilä, Suvi Nurmi, Pilvari Pirtola

Konstfack, Ruotsi:

Ulrika Gomm, Johan Wilén, Paula Urbano, Grant Watkins

Emma Strindmar Norström

Mervi Louna